

12. Красюк І.П. Методичні рекомендації щодо порядку виявлення, фіксації, вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які можуть бути засобами для розкриття злочинів [Красюк І.П., Давидюк П.П., Печніков В.С. та ін.]. – К. : Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, 2008. – 186 с.

УДК 343.35

Ю.В. Герасимчук

**ПРИВОДИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПІДКУПУ
УЧАСНИКІВ ТА ОРГАНІЗАТОРІВ
ПРОФЕСІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ**

Стаття присвячена проблемам корупції у спорті. Досліджено приводи криміналізації підкупу учасників та організаторів професійних спортивних змагань.

Ключові слова: *підкуп, спортивні змагання, учасники, організатори, криміналізація.*

Статья посвящена проблемам коррупции в спорте. Исследованы основания криминализации подкупа участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований.

Ключевые слова: *подкуп, спортивные соревнования, участники, организаторы, криминализация.*

The article deals with the problems of corruption in the sport. The basic elements of criminalization of bribery of participants and organizers of professional sporting events are studied.

Key words: *bribery, sporting events, participants, organizers, criminalization.*

На сьогодні в Україні спостерігається систематичне порушення цінностей у сфері спорту, унаслідок яких збереження та покращення здоров'я населення зміщені на периферію функціонування спорту. Цьому сприяє стрімка комерціалізація спорту, розвиток спортивного шоу-бізнесу. Усе більше спортивні змагання нагадують постановочні шоу, де результат залежить не від спортивної майстерності, а від волі окремих заінтересованих осіб. Численні зловживання та правопорушення стали невід'ємною ознакою проведення спортивних змагань. Зокрема, у спортивному виданні "Футбол" за 2010 – 2011 рр. багато публікацій було присвячено випадкам корупції та хабарництва у сфері спорту, що проявлялося в незаконному отриманні спортсменами грошей, цінних паперів або іншого майна, переданих їм з метою впливу на результати змагань, а також незаконному користуванні спортсменами послугами майнового характеру.

Зважаючи на викладене, вважаємо, що встановлення кримінальної відповідальності за підкуп учасників та організаторів спортивних змагань стане адекватною відповіддю держави на корупційні прояви у сфері спорту.

Однак криміналізація повинна відповідати певним правилам, інакше можливе настання негативних наслідків у вигляді необґрунтованої, надмірної, неповної або неправильної криміналізації [1, с. 8]. Як приклад можна навести досвід Російської Федерації, де за ст. 184 КК РФ, що передбачає відповідальність за підкуп учасників та організаторів професійних спортивних змагань і видовищних комерційних конкурсів, протягом останніх 5 років було засуджено всього 3 особи за два злочини [2]. Причинами того, що ця норма КК РФ майже не працює, є як не зовсім вдале формулювання самої кримінально-правової норми, на що вказують окремі дослідники [3; 4], так і не достатня дослідженість різних аспектів кримінальної відповідальності за підкуп учасників та організаторів професійних спортивних змагань і видовищних комерційних конкурсів. Для того щоб доповнити КК України подібною нормою, необхідно здійснити науковий аналіз підстав і приводів криміналізації, що зумовлюють потребу в розробленні кримінально-правової норми за підкуп учасників та організаторів спортивних змагань.

Мета статті - проаналізувати приводи криміналізації підкупу учасників та організаторів професійних спортивних змагань.

У юридичній літературі загально визнано, що криміналізація - це віднесення законодавцем того чи іншого діяння до числа злочинів, тобто криміналізація - це встановлення кримінальної відповідальності за його вчинення [5, с. 17; 6, с. 91; 7, с. 7].

Питання правил криміналізації суспільних небезпечних діянь є одним із дискусійних у науці кримінального права. Серед криміналістів немає єдності поглядів щодо визначення головних обставин, які зумовлюють допустимість, можливість і доцільність визнання певного суспільно небезпечного діяння злочинним і кримінально караним.

Не вдаючись у наукову дискусію з цього приводу, зазначимо, що до найбільш відомих концепцій криміналізації відноситься теорія Г.А. Злобіна, який пропонував усі вимоги до процесу криміналізації поділяти на підстави, приводи та принципи встановлення кримінально-правової заборони [7, с. 204-206], і теорія М.І. Хавронюка, котрий поділяв усі вимоги до криміналізації діянь на приводи, підстави й умови криміналізації [9, с. 7-9]. Хоча існують й інші підходи щодо

систематизації правил криміналізації діянь і форми їх опису. Так, Д.О. Балабанова виокремлює дві групи чинників, що впливають на криміналізацію: 1) підстави кримінально-правової заборони, що служать об'єктивними передумовами її встановлення; 2) принципи криміналізації, що відносяться до законодавчої техніки [9, с. 11-12].

Зазначимо, що стосовно правил криміналізації дискусія точиться навколо узагальнюючих понять (приводи, підстави, принципи криміналізації) та має суто теоретичний характер. Тому під час аналізу приводів і підстав криміналізації підкupu учасників та організаторів спортивних змагань ми користуватимемося концепцією, розробленою М.І. Хавронюком [8, с. 213], яка, з нашої точки зору, найбільш вдало (правильно) поєднує в собі вимоги до процесу криміналізації діянь.

До приводів М.І. Хавронюк відносить: 1) необхідність виконання зобов'язань за міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України; 2) необхідність створення правових механізмів утвердження та забезпечення прав і свобод людини як головного обов'язку держави; 3) необхідність забезпечення реалізації певних положень Конституції та інших законів України; 4) результати кримінологічних досліджень щодо динаміки та поширеності певного діяння, які обґрунтовують необхідність його кримінально-правової заборони; 5) громадська думка [9, с. 7-8].

Виходячи з обраної концепції криміналізації, проаналізуємо приводи криміналізації підкupu учасників та організаторів професійних спортивних змагань.

Необхідність створення правових механізмів утвердження й забезпечення прав і свобод людини як головного обов'язку держави (ст. 3 Конституції України). У ст. 49 Конституції України закріплено обов'язок держави дбати про розвиток фізичної культури та спорту. Реалізується це конституційне положення у наведених нижче нормативно-правових актах:

- у законах України "Про фізичну культуру і спорт" № 3808-XII від 24 грудня 1993 року [10], "Про антидопінговий контроль у спорті" № 2353-III від 5 квітня 2001 року [11] та "Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні" № 1954-III від 14 вересня 2000 року [12], "Про позашкільну освіту" № 1841-III від 22 червня 2000 року [13] та "Про освіту" № 1060-XII від 23 травня 1991 року [14];

- у підзаконних нормативно-правових актах: Указі Президента України "Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і

спорту" № 1148/2004 від 28 вересня 2004 року [15]; Постанові Кабінету Міністрів України "Про утворення центрів фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх" № 49 від 18 січня 2003 року [16]; накази Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України № 995 від 29 березня 2006 року "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на прикладні розробки у сфері розвитку окремих видів спорту та методики підготовки спортсменів" [17], накази Міністерства освіти і науки України № 458 від 2 серпня 2005 року "Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх професійно-технічних навчальних закладах України" [18] тощо;

- у локальних нормативно-правових актах, які регулюють порядок діяльності у сфері професійного спорту. До них відносяться статuti спортивних організацій, дисциплінарні кодекси, регламенти та правила різних видів змагань, контракти з менеджерами і т. ін. Наприклад, статут Всеукраїнської спортивної громадської організації "Федерація футболу України" [19], регламент Федерації футболу України зі статусу і трансферу футболістів [20], регламент Всеукраїнських змагань з футболу серед команд клубів Професіональної футбольної ліги сезону 2009 – 2010 рр. [21].

Правовий принцип "чесної гри", не є продуктом національної системи права, а є міжнародно-правовим принципом, що закріплений у багатьох міжнародно-правових актах (Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту 21 листопад 1978 року; Спортивна хартія Європи від 15 травня 1992 року, Кодекс міжнародного спортивного арбітражу, Статут Міжнародної федерації футболу (ФІФА); Статут Союзу Європейських Футбольних Асоціацій (УЄФА) та ін.). Загальний принцип "чесної гри" означає, що спортивні змагання повинні проводитися чесно й неупереджено. Як зазначав колишній президент Міжнародної ради зі спорту та фізичного виховання при ЮНЕСКО (СІГЕПС) Ф. Ноель Бейкер, чесна гра є суттю, необхідним елементом всякого спорту, гідного цієї назви. Вона лежить в основі любительського й професійного спорту. Принцип чесної гри вимагає не лише суворо, але й добровільно дотримуватись духу й букви правил. Він припускає повагу до супротивника й до себе. Без чесної гри змагання стає грубим і принизливим [22, с. 14].

У п. 6 Кодексу спортивної етики "Справедлива гра - шлях до перемоги" зазначено таке: "У визначення поняття "справедлива гра" включено більше, ніж просте дотримання правил у спортивній дія-

льності: воно включає в себе поняття дружби, поваги й шанування атмосфери, у якій здійснюється рекреаційна або спортивна діяльність. Справедлива гра - це спосіб мислення, а не тільки поведінки. Вона виключає обман, вживання допінгу, насилля, образи (фізичні й словесні), експлуатацію, а також нерівні можливості, надмірну комерціалізацію та корупцію" [23].

У п. 3.3 Міжнародної хартії фізичного виховання та спорту від 21 листопада 1978 року вказується: "Спортивні змагання, що містять видовищні елементи, повинні залишатися, відповідно до олімпійського ідеалу, на службі спорту, вищим проявом і прикладом якого вони є. Він має бути вільним від комерційного впливу, заснованого на прагненні до наживи" [24].

Нормативні положення стосовно розвитку фізичної культури та спорту в Україні в цілому закріплюють та розвивають принцип чесної гри та недопущення корупції у спорті. Так, статuti федерацій спорту України, дисциплінарні кодекси, регламенти та правила проведення різних спортивних змагань містять норми щодо проведення спортивних змагань відповідно до принципів лояльності, чесності, порядності та спортивної етики. Наприклад, п. 7.1. Кодексу честі олімпійця України встановлює необхідність жити за загальнолюдськими чеснотами, які є визначальними в досягненні вершин спортивної майстерності: вірою, надією, любов'ю, мудрістю, справедливістю, хоробрістю, волею, стриманістю, доброзичливістю [25]. Розділ VII регламенту чемпіонату м. Києва з пляжного футболу від 10 червня 2009 року встановлює дисциплінарну відповідальність за проведення гри з порушенням норм спортивної етики [26].

Однак аналіз джерел спортивного права свідчить, що чинне законодавство України містить норми, які встановлюють дисциплінарну й матеріальну відповідальність учасників та організаторів професійних спортивних змагань. Такі види відповідальності не можуть забезпечити чесне проведення спортивних змагань. На наш погляд, належна організація й проведення професійних спортивних змагань потребує ефективніших правових засобів, зокрема кримінально-правових. Як справедливо зазначає В.І. Плохова, криміналізація суспільно небезпечних діянь відіграє провідну роль серед засобів впливу на злочинність [27, с. 59].

Таким чином, приводом для криміналізації підкупу учасників та організаторів професійних спортивних змагань є необхідність забезпечення реалізації ст. 49 Конституції кримінально-правовими засо-

бами щодо розвитку фізичної культури і спорту та правових принципів чесної гри (fair play).

Сторінки різноманітних інтернет-ресурсів, засоби масової інформації містять достатню кількість яскравих прикладів підкупу учасників та організаторів спортивних змагань¹. Природно, що ці факти засуджує громадська думка, адже такими діями підривається сама сутність спорту, нівелюється ідея спортивних змагань і досягнень.

Реакцією з боку суспільства на негативні прояви у сфері спорту стала поява різноманітних адміністративних спортивних органів, що здійснюють нагляд за дотриманням норм спортивної етики, у тому числі розслідують випадки "договірних матчів". Представниками міжнародних органів є: група Інтерполу з питань прозорості у спорті, посол ФІФА з чесної гри та ін. У вітчизняному спорті функціонує Етико-дисциплінарна комісія Національного олімпійського комітету України, органи здійснення футбольного правосуддя (Контрольно-дисциплінарний комітет Федерації футболу України, Апеляційний комітет Федерації футболу України), Комісія Національного олімпійського комітету "Чесна гра" й ін.

Факти проведення спортивних змагань із наперед визначеним результатом наводять різні автори. Так, керівник спеціалізованого аналітичного центру "Спорт і громадянство" Сільвіан Ланда каже, що ось уже 5–6 років розвивається феномен корупції, пов'язаний з он-лайн ставками. Мафіозні структури множаться й інвестують у спорт, при цьому находячи способи відмивання грошей. Як виявилось, організація цих схем досить проста, а світ спорту до цієї мафіозної навали готовий не був. Експерт наголошує, що корупція справді добралася до самої сутності спорту. Фальсифікація результатів – це підміна істинного покликання та місії спорту. Водночас договірний матч породжує втрату інтересу публіки й спонсорів [29], тобто не минути економічних втрат.

Президент ПФК "Олександрія" Микола Лавренко заявляв на шпальтах газет, що може завчасно, до початку чемпіонату, визначити результат матчу, а також тих хто увійде до групи лідерів, хто вилетить, й тих, хто буде застосовувати різні заходи, щоб залишитися у Лізі [30].

¹ Так, журналіст М. Саливон вказує, що в українській прем'єр-лізі, першій, другій, а також аматорських лігах якщо не в кожному турі, то, як мінімум, кілька разів на місяць-другий можна з легкістю знайти матчі, що викликають підозру Див: Саливон М. Договірні матчі в Україні: а може бути інакше?! [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://spy-football.com/relax/27d16m588ba.html>.

Перший віце-президент Федерації футболу України С. Стороженко зазначає, що букмекерські контори тісно пов'язані з організацією договірних матчів, вони намагаються втягнути до цього процесу футболістів, тренерів, арбітрів та ін. Тому не можна чекати, поки корупція проникне в наш футбол, необхідно вживати рішучих заходів уже сьогодні. Задля цього Федерація футболу України підготувала нову редакцію дисциплінарних правил у футболі, які передбачають суворі санкції за проведення договірних спортивних змагань. Також підготовлено законопроект, який передбачає кримінальну відповідальність за корупцію в українському футболі [31].

Вищезазначене підтверджує визнання громадською думкою суспільної небезпеки корупції у сфері спорту, що необхідно розглядати як привід криміналізації підкупу учасників та організаторів спортивних змагань.

Таким чином, приводами криміналізації підкупу учасників та організаторів спортивних змагань є необхідність створення дієвих правових механізмів утвердження й забезпечення прав і свобод людини щодо розвитку фізичної культури та спорту в Україні та громадська думка з цього питання.

Використана література:

1. Законодавча реалізація кримінально-правової політики: аналіз законопроектної діяльності Верховної Ради України V скликання з питань кримінального права / В.Д. Швець, В.М. Грицак, Я.І. Василькевич, В.О. Гацелюк. – К.: Атіка, 2008. – 244 с.
2. Статистика МВД [Електронний ресурс]: уголовная статистика. – Режим доступа: <http://crimpravo.ru/page/mvdstatistic>.
3. Кузьмин С.В. Уголовная ответственность за подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов / Сергей Вениаминович Кузьмин: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. – М.: РГБ, 2003. – 185 с.
4. Алексеева А.П. Уголовная ответственность за подкуп участников и организаторов спортивных соревнований / А.П. Алексеева // Тезисы участников XXIV Международной Балтийской криминологической конференции "Преступление и наказание в современном мире" (Санкт-Петербург, РГПУ им. А.И. Герцена, 24–26 июня 2011 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://deviantology.spb.ru/etc/24-baltic-crime-seminar-theses.pdf>.
5. Злобин Г. А. Некоторые теоретические вопросы криминализации общественно опасных деяний / Г. А. Злобин, С. Г. Келина / Проблемы правосудия и уголовного права. – М., 1978. – С. 102 – 112.

6. Антонов А. Д. Теоретические основы криминализации / А. Д. Антонов // "Черные дыры" в российском законодательстве. – 2002. – № 2. – С. 80 – 113.

7. Основания уголовного-правового запрета. Криминализация и декриминализация / [В. Н. Кудрявцев, П. С. Дагель, Г. А. Злобин и др.] ; под ред. В. Н. Кудрявцева, А. М. Яковлева. – М. : Наука, 1982. – 304 с.

8. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України / М. І. Хавронюк. – К. : Істина, 2004. – 504 с.

9. Балобанова Д.О. Теорія криміналізації ; автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право" / Д.О. Балобанова ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2007. – 18 с.

10. Закон України "Про фізичну культуру і спорт" : № 3808-ХІІ від 24.12.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>

11. Закон України "Про антидопінговий контроль у спорті" : № 2353-ІІІ від 05.04.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2353-14>.

12. Закон України "Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні" : № 1954-ІІІ від 14.09.2000 р. // ВВР України. – 2000. – № 43. – Ст. 370.

13. Закон України "Про позашкільну освіту" : № 1841-ІІІ від 22.06.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>.

14. Закон України "Про освіту" : № 1060-ХІІ від 23.05.1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

15. Указ Президента України "Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту" : № 1148/2004 від 28.09.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1148%2F2004>.

16. Постанова Кабінету Міністрів України "Про утворення центрів фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх" : № 49 від 18.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP030049.html.

17. Наказ Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на прикладні розробки у сфері розвитку окремих видів спорту та методики підготовки спортсменів" : № 995 від 29.03.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lawua.info/jurdata/dir151/dk151573.htm>.

18. Наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх професійно-технічних навчальних закладах України" :

№ 458 від 02.08.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0909-05>.

19. Статут Всеукраїнської спортивної громадської організації "Федерація футболу України" : Затверджено III Конгресом Федерації футболу України 27 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ffu.org.ua/files/ndocs_258.pdf.

20. Регламент Федерації футболу України зі статусу і трансферу футболістів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ffu.org.ua/files/ndocs_6.pdf.

21. Регламент Всеукраїнських змагань з футболу серед команд клубів Професіональної футбольної ліги сезону 2009 - 2010 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.pfl.ua/regl.php>.

22. Мильштейн О.А. Олимпийская сага: олимпионики, жрецы, пилигримы (историко-социологические очерки). Книга 1. Олимпионики / О.А. Мильштейн. – М.: Terra-Спорт, Олимпия Пресс, 2001. – 744 с.

23. Кодекс спортивної етики Ради Європи "Справедлива гра – шлях до перемоги" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://skimag.nm.ru/publish/Lib0182.htm>.

24. Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту від 21 листопада 1978 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://skimag.nm.ru/publish/Lib0182.htm>; http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_350/conv.

25. Кодекс честі олімпійця України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/code-of-honor/>.

26. Регламент чемпіонату м. Києва з пляжного футболу від 10 червня 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fpl.ua/img/docs/1213/reglament_2012_2013.pdf.

27. Плохова В. И. Криминологическая и правовая обоснованность составов ненасильственных преступлений против собственности : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 "Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право" / В. И. Плохова. – Екатеринбург, 2003. – 46 с.

28. Саливон М. Договірні матчі в Україні: а може бути інакше?! [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://spy-football.com/relax/27d16m588ba.html>.

29. Єреміца В. Європейський спорт переживає "мафіозну навалу" / В. Єреміца [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/articleprintview/25012906.html>.

30. Спортивний сайт UA-Футбол [Електронний ресурс]. – Режим доступу : **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**

31. В Україні відбувається семінар з питань боротьби з корупцією у футболі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://galinfo.com.ua/news/13-3815.html>.